

Luka Tomašević, Split

Spolni odgoj: aktualna problematika i stav Crkve

Premda su se stari grčki filozofi, poput Platona i Aristotela, zanimali za fenomen ljudske spolnosti, ipak je to bilo samo usputno, tj. u kontekstu njihovih etičkih promišljanja. I kroz čitavu povijest filozofi su o spolnosti veoma malo raspravljali, te su u toj važnoj komponenti ljudskog života, čini se, ostali dužnici. Razloga se može navesti više,¹ ali se čini da je najvažnija bila činjenica društvenog i religioznog utjecaja na spolnost koja je uvijek ostajala u krugu obitelji i religije. U svijetu kršćanske kulture (Zapad) spolnost se, uglavnom, definirala prema svojem glavnom cilju, tj. reprodukciji, a ljudima je služila za zadovoljenje strasti. Njezina je uporaba bila uokvirena u heteroseksualnoj i monogamnoj bračnoj zajednici.

Tek kroz 19. st. započinje novi filozofski govor o seksualnosti. Ipak, o prvoj filozofiji seksualnosti (sustavni i produbljeni) govor započinje negdje šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Šezdesetih godina izlazi na francuskom velebno djelo o spolnosti² u kojemu je surađivalo niz poznatih filozofa poput P. Evdokimova, E. Mouniera, M. Marcusea, B. Russella.

Društveno istraživanje spolnosti započeli su psiholozi Havelopck Ellis,³ psihoanalitičar Sigmund Freud,⁴ potom antropolozi Margaret Mead,⁵ Branislav Malinowski⁶ i Lionel Tiger,⁷ te niz američkih istraživača pod utjecajem Freuda: Alfred Kinsey,⁸ William Masters i Virginia Johnson.⁹ U tom nizu valja spomenuti i *Frankfurtsku školu* s idejom čovjeka kao *otvorenog bića* i Marcuseovu tezu o *integralno erotskom* društvu.¹⁰ Sva su ta istraživanja znatno izmijenila pojam o spolnosti što ga je psihoanaliza bila nametnula. Ipak, začuđuje činjenica da ni do danas nije dan siguran filozofski odgovor na pitanje – što je spolnost? U govor o spolnosti upustili su se i

1

Usp. P. Guilluy, »Filozofija spolnosti«, u: M. Gaudefroy (prir.), *Seksološke studije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1982, str. 83–103.

2

A. Willy – C. Jamont (ur.), *La sexualite*, Marabout université, Verviers 1964. (Belgique). Riječ je o čitavoj enciklopediji koja će imati više izdanja i prijevoda.

3

Usp. H. Ellis, *Studies in the Psychology of Sex*, Davis, Philadelphia 1903.

4

Freud je i započeo svoja istraživanja o spolnosti pod utjecajem H. Ellisa, a počeo ih objavljivati od 1905. Usp. S. Freud, *Gesammelte Werke*, London 1952.

5

M. Mead, *Coming of Age in Samoa*, Morrow, New York 1928.

6

B. Malinowski, *Sex and Repression in Savage Society*, Routledge&Kegan Paul, London 1927.; *The Sexual Life of Savages*, Harcourt, Brace & World, New York 1929.

7

L. Tiger, *The Pursuit of Pleasure*, Little, Brown and Company, Boston 1992.

8

A. C. Kinsey, W. B. Pomeroy, C. F. Martin, *Sexual Behavior in the Human Male*, W. B. Saunders, Philadelphia 1948.

9

W. H. Masters, V. E. Johnson, *Human Sexual Response*, Little Brown and Company, Boston 1966.

10

Usp. H. Marcuse, *Eros e civiltà*, Torino 1972.

teolozi,¹¹ te se danas govori o spolnosti kao o Božjem daru čovjeku, ali i kao zadaći.¹² Papa Ivan Pavao II. govori o spolnosti kao o vidu cjelovitosti ljudske osobe koja je tjelesna i senzualna, tj. prožima tijelo, osjeća i dušu. Ona bitno spada na cjelovitost osobe, a svoje potpuno značenje doseže kad se daruje u potpunoj ljubavi drugoj osobi.¹³

Ipak je, čini se, u današnje vrijeme glavnu riječ o spolnosti preuzela *sociologija*, koja opet ne daje odgovor na pitanje što je spolnost već je opisuje kao fenomen. Svakako da je u svome izričaju spolnost *odnos* između dvoje i da u tom auto/heteronomnom odnosu i jest socijalna specifičnost. No, o tom odnosu imaju što reći i druge humanističke, pa i pravne znanosti.

Zanimljiva je i činjenica da S. Freud u svim svojim djelima govori o spolnosti i ukazuje na činjenicu da postoji seksualni impuls već od djetinjstva pa sve do smrti. Barem za svoje vrijeme, Freud se najviše približio istini spolnosti i nakon njega se o spolnosti počelo raspravljati znanstveno.¹⁴ Međutim, ni on nikada nije odgovorio na pitanje što je spolnost. Zapravo, on ju je gurnuo na područje sociologije i psihologije.

Ostat ćemo razočarani i odgovorima filozofa čije je mišljenje, možda, najbolje izrazio P. Evdokimov:

»Spolnost nikada nije imala zadovoljavajuće objašnjenje, a možda ga nikada neće ni imati.«¹⁵

Sorbonski profesor P. Ricœur još je izrazitiji:

»Seksualnost je za čovjeka problem, i nije nikakva danost; ne znamo što ona sve znači, što je to sjedinjenje spolova, ni što je sve u igri... I njezina je povijest problem koji trajno ostaje ljudski problem i, ma kako ga zvali: problem ljubavi ili problem Erosa ili seksa, riječ je uvijek o istoj stvari. Više je to pitanje negoli danost i odgovor.«¹⁶

To nas navodi na zaključak kako je spolnost u čovjeku nešto drukčije, nešto dubinsko, nešto što nadilazi mogućnost definicije.

Danas postoje, čini se, četiri glavne koncepcije seksualnosti.¹⁷ Seksualnost je izrazito svrhovita i služi reprodukciji, ona je bitno vrsta osobne ljubavi, ona je osebujan način govora tijela i ona je izvorište posebnog užitka.¹⁸

I sam govor o spolnosti postao je pretežno *sociološki*, koji opisuje *spolne običaje*, ali je daleko izražajniji kroz *statističke studije* i *globalnost* spolnosti ili kroz *erotizaciju društva*.¹⁹ Naše društvo obiluje seksualnim slikama i opisima, a seksualna iskustva i ponašanja nisu samo dio priča već i opisa u mnogim novinama i časopisima. No, tako postavljena seksualnost već pokazuje svoju problematiku, jer se kod mnogih pokazuje nedostatak *seksualnih želja*, opadanje *seksualnih odnosa u braku*, dok se dob *prvih seksualnih odnosa* pomiče sve niže u mladenačku dob. Upravo zbog svega toga pojavila se i potreba *spolnog odgoja*, ne samo u obitelji već i u školi i, šire, u društvu.²⁰

1. Kratka povijest problema spolnog odgoja

U zadnjih stotinjak godina i znanost počinje govoriti o spolnosti i spolnom odgoju, te njezinu mjestu u javnom životu zapadnog društva. Prvi spomen *spolnog odgoja* dolazi iz medicine, kada započinju rasprave o potrebi spolne higijene zbog sprečavanja veneričnih bolesti. (Proces industrijalizacije i početak rasta gradskog stanovništva.)²¹ To se razdoblje poklapa i s industrijskom revolucijom, s kojom se rađa i feministički pokret koji ne gleda na spolnost samo pod vidom prokreacije već i užitka. U tom razdoblju za-

počinje i kampanja o kontroli rađanja (birth control), a ujedno se rađaju i jačaju liberalni pokreti koji potiču govor o seksualnim slobodama i seksualnom odgoju. Talijanski reformistički pedagog Venturi čak tvrdi da se odgoj mora istrgnuti iz kruga obitelji, jer obitelj koči razvoj.²² I katolički intelektualci početkom prošlog stoljeća započinju zagovarati spolni odgoj na općoj razini, čemu bi trebala prethoditi javna diskusija.²³ Taj bi odgoj morao voditi prema spolnoj čistoći i biti usmjeren na pojedinca, a ne na kolektiv, pri čemu odgojitelj mora zastupati obitelj.²⁴

Kako je pitanje spolnog odgoja bilo veoma rašireno, barem u tzv. katoličkim europskim zemljama, 31. prosinca 1929. godine intervenirao je i sam papa Pio XI., enciklikom o *kršćanskom odgoju mladeži*.²⁵ U enciklici papa iznosi tradicionalne kršćansko-pedagoške principe o čistoći, a pogreškom smatra zagovaranje *spolnog odgoja* na općoj razini. Istovremeno, papa odbacuje i zajedničku *koedukaciju* koju smatra opasnom. Premda će i papa

11

Prvi teolozi koji su progovorili o novom shvaćanju spolnosti, bili su L. Rossi, *Morale sessuale in evoluzione*, Torino 1967.; E. Curran, *A New Look at Christian Morality*, Notre Dame 1968.; A. Walsecchi, *Nuove vie dell'etica sessuale*, Brescia 1972.

12

SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgovne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spolnoga odgoja*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 69, Zagreb 1996. PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgovne smjernice u obitelji*, Kršćanska Sadašnjost, Dokumenti 106, Zagreb 1997; P. Šolić, *Moralni aspekti ljudske seksualnosti. Moralno teološke studije*, Crkva u svijetu, Split, 2002; V. Valjan, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo 2002; M. Vugdelića, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svjetlu Biblije i kršćanske teologije*, Služba Božja, Split 2000; G. Davanzo, *Sessualità umana e etica dell'amore*, Ancora, Milano 1986; S. Leone, *Educare alla sessualità*, Dehoniane, Bologna 2000.

13

Usp. Ivan Pavao II, *Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, »Familiaris consortio«, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 64, Zagreb 1981.

14

Usp. L. Beinaert, *La revolution freudienne: Sexualité humaine*, Paris 1966.

15

P. Evdokimov, *Sacrament de l'amour*, str. 215, cit. iz *Enciclopedia della sessualità* (ur. A. Willy – C. Jamont), ed. Borla, Bologna 1974., str. 11.

16

P. Ricœur, u: *Isto*, str. 11.

17

Usp. I. Primorac (prir.), *Suvremena filozofija seksualnosti*, Kruzak, Zagreb 2003.; Predgovor, str. 9.

18

O ovom problemu vidi i P. R. Abramson, S. D. Pinkerton, *O užitku. Razmišljanja o naravi ljudske spolnosti*, Jesenski Turk, Zagreb 1998.

19

Usp. C.A. Viano (ur.), *Teorie etiche contemporanee*, Torino 1990., posebice članak F. Remotti, »La tolleranza verso i costumi«, str. 165–185; V. Morin Majault, *Un mythe moderne: l'erotisme*, Tournai 1964.; H. Sauner, »Erotika« kao tema teologije, u: *Svesci* 94 (1998), str. 19–26.

20

Usp. A. Štulhofer – A. Hodžić, »Seksualna edukacija u školi: inozemna iskustva«, u: *Rec* 67 (2002), str. 237–258.

21

Posebice treba istaći P. Mantegazza u Italiji koji je kroz dugi niz godina (1870–1910) preko svojih izdanja »Igea«, »Il medico di casa« i »Almanacchi di Igiene popolare« u narodu širio ideju spolne higijene i slobodnijeg pristupa spolnosti.

22

Usp. M. Venturi, *L'insegnamento sessuale. Sua pratica attuazione nelle scuole*, Soc. Ed.-Neo-Malthusiana, Firenze 1913.

23

Usp. R. Bettazi, *Moralità*, Buffetti, Treviso 1910.

24

Usp. J. Fonssagrives, *L'educazione della purezza, consigli ai genitori e ai maestri*, Desclee, Roma 1910.

25

Pio XI, *Enciklika »Divini illius Magistri«*, u: AAS, 22 (1930), str. 52–73. Hrvatski prijevod koji koristimo vidi u: H. Denzinger – P. Huebnermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoredu*, Đakovo, 2002, br. 3685–3698.

Pio XII. nekoliko puta progovoriti o spolnom odgoju,²⁶ ipak je taj nauk u sljedećim desetljećima, sve do II. vatikanskog koncila (1963.–1965.) u potpunosti usmjerio katoličke stavove o spolnom odgoju. Spolni odgoj treba ostati u krugu obitelji, u školama se ne treba primjenjivati; premda, Učiteljstvo Crkve, što se najbolje vidi iz govora Pio-a XII., prihvaća govor o spolnom odgoju, ali uz određene pretpostavke i u svjetlu kršćanske moralke. Posebice se naglašava potreba razboritosti koju treba imati odgojitelj. U tom se govoru osjeća i stanovito nepovjerenje prema znanostima, ali i prihvaćanje istinskog znanstvenog razvoja.

Ipak, tek od 1965. može se govoriti o pravom pedagoškom pristupu spolnosti, kada započinje i govor o spolnom identitetu muškarca i žene. U 1968. godini, godini revolucije mladih, počelo se javno govoriti o svim životnim postavkama. Sve institucije društva bile su napadane, posebice država, obitelj i škola. Upravo u tom razdoblju dolazi do rastavljanja prokreativne vrijednosti spolnosti od užitka, te na scenu sve više izlazi erotski motiv. Odjednom, javni mediji postaju puni erotike, a seksualna suzdržljivost se počinje smatrati seksualnom fobijom, dok i sam odnos muškarac-žena, pod snažnim utjecajem feminizma, počinje dobivati nove oznake.

Razdoblje osamdesetih i devedesetih godina dramatično počinje otvarati pitanje spolno prenosivih bolesti, posebice AIDS-a (bolesnih od HIV-a). Ta zastrašujuća bolest novog razdoblja dovodi do svijesti da je nužan *spolni odgoj*, i to onaj *informativnog tipa* koji govori o fiziologiji i biologiji spolnosti, o AIDS-u, o prezervativima, kao i o homoseksualnosti.²⁷

I danas se još uvijek vode diskusije, što sve znači spolnost i što je i kakav bi trebao biti *spolni odgoj*; gdje i tko i kako bi ga trebao provoditi. Postoji struja koja govori i želi govoriti o svemu bez ikakva pridržaja, ali i ona suzdržana struja koja pred djecu i mlade ne želi iznijeti svu informaciju, i to samo informaciju bez formacije. Takvo stanje stvorilo je nejasnoće, gotovo traume, kod roditelja i kod odgojitelja, jer su se često puta osjetili nekompetentnima i nespremnima za takav odgoj. Još i danas se vrtimo u istome krugu: nije jasno o čemu treba govoriti, a o čemu šutjeti; gdje započinje distinkcija između informacije i formacije; da li treba zagovarati određeni moral i koji; da li moralnu notu uopće unositi u spolni odgoj; da li spolnost još uvijek treba skrivati ili ju je potpuno liberalizirati?

Ima ideja koje se zalažu za, govoreći shematski, *odgoj spolnosti*. Naime, postoji određena već ustanovljena »istina« prema kojoj treba urediti i organizirati i spolnost. Spolni odgoj se onda uklapa u kulturu onoga što čovjek »mora biti« (zadaća), bilo kad je riječ »spolnim zabranama«, ili »o onom što je dopušteno u spolnosti«. Naime, svatko bi trebao postići i uspostaviti svoj moralni red.

Način provođenja »odgoja spolnosti« najviše bi se trebao baviti teoretskim informacijama o spolnosti koje moraju dovesti do postizanja spoznaja i određene seksualne formacije koja prihvaća moralne norme djelovanja.

Alternativna bi se teorija mogla nazvati *odgoj za spolnost*. Prema toj teoriji, spolnost bi bila *moгуćnost ljudskog bića* koju treba svakako ostvariti, ali ne prema već zadanim ciljevima, već preko slobodnog i svjesnog sudjelovanja svakoga da pronade i izgradi načine sučeljavanja sa svojom seksualnom dimenzijom. Riječ je, dakle, o tome da treba razviti spolnu mogućnost, a sama je spolnost integralna i kompleksna struktura svake osobe, te se nikako ne mogu zaboraviti i drugi faktori u čovjeku kao što su razum, spoznaja, afekti, moralne zasade, kao i religioznost. *Odgoj za spolnost* želi dati

instrumente za ostvarenje same spolnosti i u odgoju bi trebalo odgajanje naučiti da shvaćaju govor, čine, stavove, spoznaje sposobnosti odnosa s drugim, što svakome može omogućiti da postane muškarac ili žena u svome vlastitom tijelu. Drugim riječima, da postigne svoj seksualni identitet.

2. Aktualna rasprava

Danas se uočava da u zapadnom društvu postoji pluridimenzionalni stav prema shvaćanju spolnog odgoja.

Tako se spolni odgoj shvaća kao:

1. demografski odgoj;
2. kao formacija za spolni život i to sama u sebi, neovisno o tome da li se želi stvoriti obitelj ili barem trajna veza;
3. odgoj za interpersonalni odnos ili samo odnos, posebice odnos ja-drugi;
4. priprava za brak i za obiteljski život.

Sve su te teorije u uporabi, a ovise o pojedincima ili skupinama i njihovim vrijednosnim i moralnim opredjeljenjima. U Europi se, čini se, danas sve više ide od tradicionalne teorije (2 oblik), a sve se više kreće prema 3. i 4. obliku.

Kada se pogledaju različite države, bez obzira na političku orijentaciju, spolni je odgoj imao, ili ima, nekoliko etapa. Prva etapa uopće ne poznaje spolni odgoj, pače može biti i zabranjen u školama (Irska). Druga je etapa ona kada *spolni odgoj* nije zabranjen, ali se na njega gleda kao na »nužno zlo«, te se vrši zajedno u školi i obitelji. Treća etapa jest ona u kojoj je spolni odgoj izborna materija koja ima dobro određen program, a četvrta je etapa ona u kojoj spolni odgoj postaje obligatoran prema školskom programu (Švedska i Danska).²⁶

Kad je riječ o spolnom odgoju, sva se problematika svodi u okvire pluralnog društva gdje postoji više vrsta kulturâ, ideoloških i religioznih opredjeljenja, tako da je veoma teško naći zajednički stav. Možda su najveće razlike one koje se pojavljuju između kršćansko-katoličke kulture i morala, te liberalno-laičke koja je pod snažnim utjecajem moralnog relativizma.

2.1. Kršćanski stav

Katoličko kršćanstvo je kroz povijest snažno naglašavalo kako i spolni odgoj treba isključivo ostati u privatnoj sferi i da spada na obitelj.

Današnji je stav Crkve nešto izmijenjen, jer se smatra da i škola može vršiti *spolni odgoj*, ali nikako bez uključivanja obitelji u odgojni proces. Osim toga, i danas Crkva smatra da se *spolni odgoj* ne smije zaustaviti samo na informaciji već mora prenositi i moralne vrijednosti.

Već s II. vat. koncilom Crkva započinje shvaćati da spolnost ne služi samo prokreaciji već da ima i značenje istinske ljubavi i sjedinjenja dviju osoba.

26

Usp. *Insegnamenti pontifici. Il matrimonio*, sv. I. Edizioni Paoline, Roma 1965. Riječ je o Nagovoru episkopatu 2. 11. 1950., br. 568; jednoj grupi francuskih očeva, 18. 09. 1951., br. 585–589; govor primaljama, 29. 10. 1951., br. 651; govor na V. kongresu kliničke psihoterapije, 13. 04. 1953; br. 682.

27

G. Rifelli, C. Ziglio, *Per una storia dell'educazione sessuale*, La Nuova Italia, Firenze 1991.

28

G. Rifelli, C. Ziglio, *Per una storia ...*

Pače, papa Pavao VI. u svojoj enciklici »*Humanae vitae*« govori o ljubavi koja se može smatrati temeljem braka gdje i bračni čin dobiva novo značenje, tzv. »sjedinenja«. ²⁹ II. vat. koncil je sasvim otvoren svim znanstvenim dostignućima, a kad govori o odgoju u svojoj Deklaraciji »*Gravissimum educationis*« o kršćanskom odgoju«, onda veli da se uzmu u obzir znanosti kao što su psihologija, pedagogika i didaktika, tako da se »razvijaju fizičke, moralne i intelektualne sposobnosti«. Za spolni odgoj izričito veli :

»Prema dobi razvoja neka im se daje pozitivan i pametan seksualni odgoj.«³⁰

Tom tvrdnjom Crkva je jasno prihvatila spolni odgoj u cjelokupnom odgojnom procesu. Poslije Koncila uslijedila su i dva dokumenta Crkve posvećena isključivo spolnosti i spolnom odgoju, a o njemu je progovorio i papa Ivana Pavao II. Prvi nosi naslov »*Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris i spolnoga odgoja*« iz 1983. god., što ga je izdao »Sveti Zbor za katolički odgoj«, u kojem se izričito veli u zaključku:

»U sadašnjoj socio-kulturalnoj situaciji hitno je potrebno djeci, adolescentima i mladima pružiti pozitivan i postupan afektivno-spolni odgoj... Na ovom području šutnja nije valjano mjerilo ponašanja.«³¹

Drugi je dokument izdalo »Papinsko vijeće za obitelj« desetak godina poslije, pod naslovom *Ljudska spolnost: istina i značenje*, u kojem se naglašava da mladima treba ponuditi »odgovarajuću pripremu za zreli život, osobito kad je riječ o odgoju za pravo značenje spolnosti«. ³² Kako je moderna kultura izmijenila način života i odgoja, kako je u njoj došlo do novog ozračja koje je potamnilo istine o čovjeku, u odgoju se osjetio »pritisak koji teži banalizaciji spolnosti«, smatra dokument. K tomu, škola se okrenula više »informativno«, a manje edukativno, te tako dolazi do »iskrivljivanja savjesti«.

Sama svrha spolnog odgoja jest jasna:

»Osnovna je svrha spolnog odgoja primjerena spoznaja naravi i značenja spolnost, te skladnog i cjelovitog razvitka osobe do njezine psihološke zrelosti u cilju pune duhovne zrelosti« (br. 34).

Papa Ivan Pavao II. progovorio je o spolnom odgoju u svojoj enciklici »*Euangelium vitae*« i povezo ga uz pojam ljubavi i čistoće:

»Ne može se, stoga, izvlačiti od obveze da se mladima, osobito adolescentima, pruži autentičan odgoj za *seksualnost i ljubav*, odgoj koji uključuje oblikovanje za čistoću.«³³

Tako kršćanski spolni odgoj uključuje govor o naravi i značenju spolnosti, kao i sam odgoj, tj. prenošenje informacija, ali kroz formaciju za ljubav darivanja i čistoću.

Ako bismo katolički stav išli shematizirati prije i poslije Koncila, onda bi, po prilici, to izgledalo ovako:

Prije Koncila:

1. samo kršćanska moralka može dati ispravne norme i za seksualno ponašanje (doprinos drugih znanosti se uzimao samo ako je potvrđivao taj stav);
2. veoma se velika važnost davala normativnom ponašanju (objektivni moralni red);
3. vrijednost norme bila je dobro utvrđena, jer je spolnost bila instrument i poticaj da se stvori obitelj i tako je služila općem dobru društva.

Poslije Koncila:

1. norma nema apsolutnu vrijednost, već se naglašuje vrijednost ljubavi;
2. katoličanstvo snažno zagovara i gotovo idealizira ljubav, što rezultira uvođenjem mističnosti i duhovnosti u tradicionalno poimanje braka i obitelji;
3. isključivo socijalni karakter obitelji gubi se i manje naglašava, a u prvi plan sve više dolaze osjećaji;
4. i u bračnom životu se sve više naglašava primat i odgoj savjesti.

Treba naglasiti i da je Crkva ostala vjerna svome tradicionalnom seksualnom moralu, prema kojemu je seksualno ponašanje sukladno ako:

1. jest usmjereno na stvaranje odnosa muškarca i žene;
2. postoji uzajamna stabilna vjernost;
3. jest otvoreno plodnosti;
4. jest socijalno usmjereno, tako da daje novi način života i odnosa u društvu služeći drugima;
5. jest posvećena sklapanjem kršćanskog braka.³⁴

Katolički *spolni odgoj* postaje onda odgoj za ljubav i započinje u obitelji, gdje su roditelji prvi odgojitelji i koji u ljubavnom odnosu muškarca i žene dijele bračnu sreću kroz život i ljubav. U tom odgojnom procesu, škola, kao i sve odgojne institucije, trebaju prenositi i moralne vrijednosti, zajedno s informacijama.

2.2. Liberalno-laičko shvaćanje

Liberalno-laičko shvaćanje spolnog odgoja ide za tim da se daje »neutralna« informacija, a da se uopće ne prenose vrijednosti i utječe na seksualna ponašanja. Spolnost se često shvaća kao sredstvo interpersonalne privlačnosti, a samo seksualno iskustvo kao mogućnost otkrivanja samih sebe i užitaka koje ono nosi. Zbog toga, u ovoj koncepciji, nema govora o spolnoj uzdržljivosti u bilo kojoj fazi života.

Ta bi se koncepcija ovako dala shematizirati:

1. spolnost je veoma važna u osobnom životu, te stoga u razvoju osobe mora imati svoje mjesto i kroz odgoj;
2. spolni užitak dozvoljen je u granicama odgovornosti za sebe i druge;
3. osnovna norma u tom ponašanju jest dozvoljenost svega onoga što ne nanosi nasilje, ponižavanje, omalovažavanje i unesrećivanje drugoga.

29

Pavao VI, »*Humanae vitae*«. *Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1968., 1997.

30

II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija »Gravissimum educationis« o kršćanskom odgoju*, br. 1, u: *Dokumenti*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1970.

31

SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, »*Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spolnoga odgoja*«, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996., br. 106.

32

Ljudska spolnost: istina i značenje. Odgojne smjernice u obitelji, Hrv. izd. Kršćanska sadašnjost, dokumenti 106, Zagreb 1997., br. 1.

33

Ivan Pavao II, *Euangelium vitae-Evangelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995., br. 97.

34

Usp. G. Rifelli, C. Ziglio, *Per una storia...*

U ovoj koncepciji spolnost postaje nešto privatnoga, osobno pitanje izbora i opredijeljenja, a nikako stvar javnog morala i društvene odgovornosti.

Gledano pedagoški, ovakvo je uvjerenje permisivno, a ima toleranciju prema svim devijantnim seksualnim ponašanjima, naglašujući da je i u spolnosti važan samo susret osoba.

3. Odgoj spolnosti prema crkvenoj nauci

Pošavši od činjenice kršćanskog personalističkog shvaćanja spolnosti kao jedinstvene sposobnosti življenja i odnošaja preko vlastitog spola, kao originalne i strukturalne dimenzije osobnosti, odgojni zahvat onda mora pred očima imati činjenicu fizičke, psihičke i duhovne čovjekove stvarnosti.³⁵ U tom smislu, u odgoju se ne smije prenaglašavati bilo duhovna bilo materijalna dimenzija, već treba težiti cjelovitom odgoju čovjeka.

»Sa stajališta kršćanske antropologije afektivno-spolni odgoj treba imati na umu cjelovitost osobe te stoga zahtijevati da se u nju ugrađuju biološki, psiho-afektivni, društveni i duhovni elementi... Prava se 'formacija' ne ograničava na obavještanje uma, već osobitu pozornost mora pridati odgoju volje, osjećaja i osjećajnosti. Da bi netko doista došao do zrelosti afektivno-spolnog života, nužno je da vlada sobom, a to pretpostavlja vrline kao što su stidljivost, umjerenost, poštovanje sebe, poštovanje drugih, otvorenost prema bližnjemu.«³⁶

Pod tim vidom spolni odgoj, onda, postaje odgoj spolnosti različit od priprave za spolni život kako ga shvaćaju liberalna strujanja, jer on vodi i motivira mladu osobu da dostigne uzvišene ciljeve: *prihvatanje vlastite spolnosti* (spolnog identiteta) i *priznanja muškosti i ženskosti* (odgoj spolnosti kao odgoj seksualne različitosti); *osnaživanje i vrednovanje vlastitog jastva, samopoštovanja, osjećaj vlastitog dostojanstva, sposobnost samokontrole, otvaranje prema drugima, unutrašnji ekvilibrij* (odgoj spolnosti kao afektivni i moralni odgoj); *postizanje osjećaja i uvjerenja za vrijednost prokreacije, života i obitelji* (odgoj spolnosti kao odgoj za vrijednost života).

»Suvremena je pedagogika potpuno svjesna činjenice da je bitna značajka ljudskog života trajni razvitak, te da je osobna formacija trajni proces. To vrijedi i za spolnost, koja se u različitim fazama života izražava posebnim značajkama.«³⁷

U kontekstu takvog odgojnog pristupa daju se, onda, informacije o anatomiji, fiziologiji i patologiji tjelesne spolnosti, informacije koje moraju biti istinite i koje u odgajanicima ne smiju izazvati negativne osjećaje ili im stvoriti lažne sigurnosti.

3.1. Odgoj spolnosti kao odgoj moralne osjetljivosti

Crkva, dakle, nikako ne prihvaća samo čistu informaciju ni u školi, kada je riječ o spolnom odgoju, već traži i moralnu formaciju mlade osobe da usvoji vrednote tako da zna i kako treba djelovati u službi života.³⁸ Odgoj ide za time da odgajnika ne samo upozna s onim što je dobro već i da ga motivira da u sebi otkrije ono što je dobro i pozitivno, te da u skladu s tim i djeluje.

»Odgajati znači prisiljavati primitivnu narav da proizvede čovjeka, da je nadvisi i ostvari jer sama po sebi ona to ne bi učinila. Nadići vlastitu divlju instinktivnost, tako da se ne negira već kontrolira regulirajući je prema vlastitoj duhovnosti, znači stvoriti čovjekovu osobu (osobnost).«³⁹

Kršćanski personalistički odgoj smatra da u svakom čovjeku postoje dvije »naravi«: ona prvotna, što se dobiva rođenjem, i ona drugotna, »obrađena«,

koja se stvara u vremenu i prostoru, tj. u odrastanju. Na toj se činjenici i bazira potreba odgoja i samoodgoja kako bi svatko mogao »obraditi« sebe. Zadaća se odgojitelja i sastoji u tome da prati odgajnika kroz taj proces sazrijevanja do punine ostvarenja što se zove moralna zrelost. Istovremeno, odgojitelj nužno mora motivirati odgajnika da ostvari taj proces samoostvarenja do zrelosti, tako da mu stimulira volju i usađuje osjećaj odgovornosti.

Odgajati znači odgajniku ukazivati na razloge zbog kojih, da bi se ostvario kao zreo čovjek, treba djelovati upravo na taj način, a ne na drugi. Prema tom shvaćanju, odgoj osobnosti onda prvotno zahtijeva moralni odgoj, ili odgoj moralnog osjećaja. Pod pojmom »moral« ovdje ne mislimo na sadržaj u odgojnom procesu, već na sveukupnost odgoja prema cilju.

»Moral nije sadržaj u odgojnom procesu, već mu je konstitucionalna forma, jer se čovjek odgaja ukoliko postaje bolji i svoj vlastiti bitak konfrontira s onim što mora biti ostvarujući svoje mogućnosti.«⁴⁰

Dakle, moral je motivacija, jer tako čovjek postaje »čovjek«, zaslužuje da postane čovjekom egzistencijalno ostvarujući moralni ideal prema kojemu projektira i usklađuje svoj život.

U tom smislu moralnog odgoja glavni je cilj onda odgoj za *slobodu*, ili za *odgovornu uporabu slobode*. Ta pedagogija slobode treba odgajniku pružiti mogućnost da sam sebe mijenja prema onome što ga može poboljšati i stvoriti odlučnost odabira dobra za vlastiti život i vlastitu slobodu.

Ako ovakvo shvaćanje vrijedi za opći odgoj osobe, vrijedi i za odgoj spolnosti, ako spolnost shvatimo kao temeljnu strukturu osobe, po kojoj se ona i odnosi prema drugima. Iz toga slijedi i druga činjenica: odgoj spolnosti, što je prvotno moralni odgoj, nikada se ne može postići samo informiranjem o fiziološkim ili higijenskim aspektima seksualnog života. Postizanje afektivno-seksualne zrelosti mora proći kroz proces samokontrole, poštivanja sebe i drugih. Upravo te činjenice zahtijevaju odgoj volje i osjećaja.

Osim toga, informiranje se odnosi na razum i spoznaju, dakle na znanje, a formacija zahtijeva da svatko traži motive svoga ponašanja i usklađuje ga prema moralnim principima kako bi mogao shvatiti bogatstvo vrednota koje su u igri, kao što su prihvaćanje sebe i drugih u spolnoj različitosti, sposobnost interpersonalnih odnosa kroz poštivanje i prihvaćanje različitosti, finalizaciju spolnosti u njezinoj fizičkoj i afektivnoj dimenziji za trajni odnos ljubavi i potpunog darivanja i to kroz dominaciju samog sebe, kroz odgovornost i kroz osjećaj čistoće i čednosti.⁴¹

35

Usp. M. L. Di Pietro, *Educazione alla sessualità come servizio alla vita*, u: PONTIFICIA ACCADEMIA PER LA VITA, *Commento interdisciplinare alla »Euangelium vitae«* (ur. E. Sgreccia – A. R. Lucas), Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano 1997., str. 639–653.

36

Smjernice, br. 35.

37

Smjernice, br. 41.

38

O tom je pisao i pater M. Nikić, *Moralni aspekti spolnog odgoja*, usp. www.katolicki-odgoj.com/članci.

39

P. Viotto, *Per una filosofia dell'educazione secondo Jacques Maritain*, Vita e Pensiero, Milano 1985., str. 111.

40

P. Viotto, str. 113.

41

Usp. G. Cesari – M.L. Di Pietro, *L'educazione della sessualità*, editrice La scuola, Brescia 1996., str. 119–145.

3.2. Odgoj moralnog osjećaja

Moralni je osjećaj trostruk: *osjećaj za etički život, osjećaj za slobodu i osjećaj za odgovornost.*

Osjećaj za etički život rađa se kroz etičko djelovanje i moralne čine. Već su skolastički učitelji veoma dobro uočili da u ljudskom djelovanju postoje ljudski čini (*actus humanus*) i čini čovjeka (*actus hominis*).

Čini čovjeka jesu svi oni spontani, urođeni i refleksi čini (npr. disanje), kao i čini koje čovjek vrši pod prisilom. To su čini koji nisu slobodni, ne ulaze u kategoriju odgovornosti i nemaju nikakvu moralnu valjanost.

Ljudski su čini oni koje čovjek čini s osvrtom i slobodom odlučivanja. Oni su nositelji etičke vrijednosti. No, i među takvim činima mogu se napraviti distinkcije: kad radimo na nekom objektu tako da nešto gradimo ili transformiramo, riječ je o poslu ili radu (tehne), ili kad proizvodimo neke stvari tako da poboljšajemo osobu, kao što je poezija, filozofija (arete). Na još su većem stupnju oni čini kojima utječemo na druge osobe i s njima tražimo odnos zajedništva, komunikacije, susreta. Tada je riječ o ljubavi (*filia – agape*).

Takvi čini postoje i na području spolnosti, za koje je čovjek odgovoran jer su to čini koji proizlaze iz slobode i slobodne volje. I oni su dio etičkog u čovjeku, jer i preko njih pojedinac ostvaruje dobro i vrednote što ih ima. Poznata je činjenica da u svakom čovjeku postoji težnja prema višemu, prema realizaciji vlastite biti, što zovemo voljom.

Da bi čovjek mogao težiti prema dobru, volja treba biti prosvjetljena spoznajom koja nas uvodi u istinu. Taj put otkivanja dobra može biti i težak i dugačak, može biti označen nejasnoćama i pogreškama. I sama spoznaja dobra i zla, posebice na spolnom području, može biti zamračena promašajima i sumnjama, uvjetovana društvenim okruženjima i poticajima, ali mora ostati čovjekovim trajnim opredjeljenjem. Stoga se odgoj i pokazuje veoma teškim, jer se upravo na tom području zahtijeva silni napor, ne samo da bi se uočilo što je dobro već i da bi ga se ostvarilo.

Osjećaj za slobodu mora se razviti kroz put *slobode od do slobode za*. Ljudskoj slobodi mogu se dati dva značenja: prvo je značenje da *ništa ne trebamo*, a drugo da *postanemo ono što jesmo: ljudi i osobe*.⁴²

U prvom je slučaju riječ o slobodi od prisile, unutarnje i vanjske. Ustvari, riječ je o *fizičkoj* slobodi svih stvorenja, kao i o slobodi za kojom se govori u društvu, politici i ekonomiji. Radi takve slobode čovjek se i bori protiv tiranijâ i svake vrste tlačenja.

U drugome smislu, čovjek je slobodan od raznih uvjetovanosti i može odabirati jednu stvar, a ne drugu; može odabrati da nešto učini ili ne učini, tj. može svojom voljom kontrolirati određenu situaciju tako da ostane gospodar sebe i svojih opredjeljenja. Ta sposobnost da se slobodno odlučuje naziva se *sloboda odabira ili slobodni izbor* (*liberum arbitrium*). Znači, čovjekova volja jest arbitar između više mogućnosti djelovanja. I takva sloboda može biti dvostruka: *sloboda za djelovanje* (da li djelovati ili ne) i *sloboda specifikacije* (odabir objekta ili cilja samog čina). Vršanjem takvog svjesnog odabira svakome čovjeku služi da postigne *moralnu slobodu*, tj. onaj stupanj osobne svijesti kada se uvijek svjesno i voljno odabire dobro u sebi, i tooliko da mogućnost opredjeljenja za zlo više niti ne postoji.

Upravo u ovaj prostor između slobode odabira i moralne slobode postavlja se i odgoj, koji se i sastoji u tome da mladome čovjeku omogući i da ga

uputi na stalno odabiranje dobra. Osoba je slobodna u svom odabiru, ali joj odgojitelj treba pokazati put kako bi se sloboda preobrazila u trajni način života i odabiranja dobra.

Dakle, cilj odgoja jest čovjeka učiniti što je moguće više »slobodnim«, kako bi uskladio svoju moralnu zrelost sa samom svojom naravi. Slobodan čovjek ne preuzima samo moralne sadržaje već ih interiorizira, čini ih dijelom vlastite osobnosti.

Kako sam čovjek ne projektira svoju narav, već je nastoji ostvariti i razviti, rađa se onda i zahtjev za prelaskom sa slobode »od« raznih ograničenja na slobodu »za« određeni projekt života. Ovaj kršćansko-personalistički vid slobode suprotan je onome *radikalnom*, po kojemu je dozvoljeno sve ono što se slobodno hoće i prihvaća, jer personalistički vid subordinira slobodu poštivanju i dostojanstvu samog ljudskog života. Time sloboda dobiva i svoj sadržaj, jer trajno ostaje čin koji nečemu teži ili nekoga dira, što joj opet daje novu notu: *odgovornost*.

Ta razlika shvaćanja slobode vidi se u načinu kako današnji svijet gleda i na samu slobodu u spolnosti. Danas mnogi govore o *slobodnom i sigurnom seksu*, što znači živjeti vlastitu genitalnost potpuno slobodno i bez ikakvih pravila nastojeći samo smanjiti rizike, s jedne strane, a s druge, što zahtijeva kršćanski moral, spolnost je poziv da se ona živi kao odabir stalnog bračnog druga u skladu s naravi i dostojanstvom čovjeka kao osobe, jer se tada živi u potpunoj slobodi i odgovornosti.

Tu je i *osjećaj za odgovornost*. Sam termin ukazuje na svoje značenje: čovjek je sposoban ili dužan dati odgovor na određeni poziv, tj. za ono što je učinio poslije negoli se slobodno odlučio da netko drugi prosuđuje. Sam pojam odgovornosti uključuje da je dotični subjekt sposoban, svjestan i slobodan, uključuje određeno djelo koje ima svoj sadržaj i posljedice, uključuje nekoga kome treba dati račun. To može biti sam subjekt, odnosno njegova savjest, ali pojam uvijek uključuje određeni alteritet koji postoji između suca i suđenika.

Kad se analizira samo odgovorno ponašanje, ono onda ima tri elementa: *spoznajni, voljni i afektivni*.

Spoznajni element nužan je za odgovorno djelovanje, što znači da svakom odgovornom djelovanju prethodi jasno razlučivanje valjanosti određenog čina što čovjek sam vrši unutar samoga sebe. To je spoznaja istine koja čovjeka obligira – spoznaja ne u općem smislu, već spoznaja moralnih vrednota i dobra. Jasno da na ovoj razini postoje loše spoznaje ili predrasude koje znatno mogu utjecati na odabir vrednota.

Voljni se element sastoji u opredijeljenju volje za određeni čin. Premda je volja u čovjeku nešto originalno i nesvodivo, ona može biti uvjetovana raznim percepcijama, osjećajima, kao i samom spoznajnom moći (razum).

Afektivni element igra veoma veliku ulogu u odabiru, jer nikada ljudski čin nije samo plod razuma i volje. Čovjek je osjećajno biće, a osjećaji nerijetko igraju veliku ulogu u odabiru. Zapravo, ljudsko djelovanje trajno je u napetosti između osjećaja, te razuma i volje. I kad bi bili mogući, čini bez osjećaja bili bi samo proračunati i mehanički čini, te ne bi bili ljudski već robotski.

Treba naglasiti i činjenicu da osim ovih unutarnjih utjecaja na ljudsko djelovanje, postoje i izvanjski, koji su kadri uvjetovati ljudsko ponašanje tako da je cilj teže ostvariv.

Ljudsko odgovorno djelovanje ima, dakle, *subjektivnu, objektivnu i transcendentnu* dimenziju.

Subjektivna dimenzija znači da smo mi odgovorni za sve ono što autonomno radimo preko odabira naše slobodne volje. Odgovornost tada označava način na koji se djelo pripisuje djelujućem subjektu. No, postoji i odgovornost za ono što smo učinili (objektivna dimenzija), ali i odgovornost prema nekome drugom (transcendentna dimenzija).

Ako te istine prebacimo na spolnost, onda treba reći da ona uključuje odgovornost prema samima sebi, prema drugome ili drugoj, ali i prema trećoj osobi (npr. uporaba spolnosti izvan braka, spolnost i prenošenje bolesti, odgovorno roditeljstvo).⁴³

3.3. *Odgoj afektivnosti*

Općenito govoreći, afektivnost je ljudska »spособnost reakcije« na sve ono što susreće na svome putu – stvari, osobe, Bog.⁴⁴ To uključuje i reakcije koje izaziva i susret s osobama drugoga spola, što se naziva seksualna afektivnost. Stoga K. Wojtyła i definira afektivnost kao »spособnost reakcije određene osobe na vrednote, pa i seksualne«. ⁴⁵

Ipak, treba naglasiti da afektivnost nije jednaka *senzualnosti*, premda se ti termini kadšto izjednačuju. Afektivnost bi bila reakcija muškarca prema ženi, ili obratno, a može se odnositi na čitavu osobnost, dakle i na spolne vrijednosti. No reakcija se može odnositi i samo na fizičku dimenziju, a to je senzualnost. Znači da senzualnost svodi osobu na poželjnost i na osjećaj ugone, a afektivnost znači otvorenost i priznanje različitosti i potpunog dobra osobe kao takve.

Stoga se u odgoju i traži postizanje afektivne zrelosti, što znači da osoba postane snažna toliko da može kontrolirati svoje intenzivne afekte, da ih može i zna modulirati, osobito osjećaje ljutnje i depresije, što traži i određenu spoznajnu zrelost. Odgajnik tako uči razlikovati sebe i drugoga, vlastite interese i želje od interesa i želja drugoga, kao i integrirati pozitivne i negativne afekte svoje i drugih.⁴⁶ Kada je riječ o spolnom odgoju, treba naglasiti da je njegov cilj ne samo postizanje afektivne zrelosti već i one seksualne, posebice. Riječ je o »postizanju sposobnosti dijaloga« s osobom drugoga spola, dijaloga koji uključuje podjelu želja, osjećaja, interesa i slabosti, ali i sposobnost dijaloga s određenim osobnim partnerom u *seksualno-genitalnom odnosu*.

Da bi se to postiglo, nužno je poznavanje sebe, nužna je samokontrola, iskrenost i potpuno darivanje sebe. Za to nikako nije dovoljna samo psihička i fizička zrelost već nadasve i ona *moralna*.

Moralna zrelost nije ništa drugo doli sposobnost razmišljanja, interpretacije i interiorizacije o onim normama moralnosti što su upisane u ljudsku narav kako bi postale glavni nositelji pri pojedinom odabiru. Moralna se zrelost ne sastoji u poznavanju određenih etičkih normi, niti u teoretskom pristajanju uz određeni etički kodeks, već je to usklađivanje s osobnim osjećajem odgovornosti. To se zbiva onda kada čovjek ne samo zna kako se ponašati u određenim okolnostima, nego nadasve kad hoće učiniti.

Na oznake moralne zrelosti spada i svijest o vlastitoj krhkosti i slabosti, o vlastitim sposobnostima kao i o prihvaćanju zapreka koje se mogu pojaviti na putu ostvarivanja dobra. Tako čovjek postiže sposobnost da iz sebe izvuče uvijek ono najbolje što ima.

Tipična oznaka zrele moralnosti jest i oslobađanje *osjećaja grešnosti* u tom smislu da čovjek spoznaje svoju pogrešku i da zna da je prekršio ili povrijedio određeni princip, ali ne dozvoljava da to u njemu stvori traumatična raspoloženja, pogotovu kad je vjernik i zna da Bog rado prašta.

U tom smislu zrela moralnost je, kao i sloboda, plod iskustva i godina, i oko nje se itekako treba truditi, a postiže se u zrelijim godinama života.⁴⁷

3.4. Moralni odgoj

Kao što razvoj moralnog osjećaja prolazi kroz različite životne etape, tako je i s moralnim odgojem, koji nije ništa drugo doli odgoj za *odgovorno i slobodno djelovanje*. O odgoju treba voditi računa da moralni razvoj može biti uvjetovan subjektivim naravnim sposobnostima i dispozicijama svakog pojedinca, tj. o njegovoj sposobnosti samog shvaćanja i ostvarivanja normi, ali i još više ambijentom u kojem se odgajnik nalazi (obitelj, škola, društvo), kao i samim načinom i odgojnim stavovima.

U tom smislu Crkva preporuča *postupnost odgoja*, tj. treba voditi računa o uzrastu i zrelosti odgajnika:

«Odgojitelji će imati na umu osnovna razdoblja toga razvoja: prvobitni nagon, koji se u početku očituje sasvim rudimentarno, postupno prelazi u stanovitu podvojenost između dobra i zla. Zatim se osjećaji uz pomoć odgoja ustaljuju i istodobno jača osjećaj odgovornosti. Sebičnost postupno nestaje, započinje svojevrсни asketizam, drugi se prihvaća i ljubi radi njega samoga; usklađuju se elementi spolnosti: genitalnost, erotizam, ljubav i ljubavno predanje.»⁴⁸

Svakako da postupnost zahtijeva kontinuitet odgoja između dječje dobi i puberteta, ali se u doba puberteta pojavljuju neki novi procesi u razvoju. Doba puberteta jest, možda, središnji događaj u razvoju, ali je i nadasve kritično razdoblje.

Adolescenti uočavaju da se njihovo tijelo i psiha počinju mijenjati, što izravno utječe na njihov osjećaj identiteta i na odnose sa svijetom i drugima. U tom periodu počinje i zanimanje za osobe drugoga spola, posebice za njihove fizičke kvalitete, kao i za emocije koje one izazivlju.

To su činjenice koje uvjetuju njihov afektivni život, kao i načine reagiranja na vanjski svijet. No, istovremeno postaju veoma osjetljivi na ideale i vrijednosti, razvija im se moć razmišljanja i kritičnosti s obzirom na obitelj i društvo.

Upravo u tom razdoblju oni traže razumijevanje za svoje probleme i očekuju iskrene odgovore o spolnosti. Odgojiteljeva je dužnost tada da ne

43

Usp. G. Cesari – M. L. Di Pietro, *L'educazione della sessualità*.

44

N. Galli, «L'educazione affettiva e sessuale», u: ID. (ur.), *Vogliamo educare i nostri figli*, Vita e Pensiero, Milano 1985., str. 38. Ima više definicija afektivnosti: usp. N. De Martini, *Maturità e sesso*, LDC, Leumann (TO), 1982.

45

Amore e responsabilità, Marietti, Torino 1978.

46

M. C. Gilson, *Adolescenza e discontinuità*, Bollati Boringhieri, Torino 1993., str. 212.

47

Usp. G. Cesari – M. L. Di Pietro, str. 132–137.

48

Smjernice, br. 42.

samo »informira« već i da formira mladu osobu; da joj ponudi jasnu skalu vrednota; da ga motivira za ostvarivanje vrednota; da razvija autonomiju samosvijesti, samosvladavanja i samokontrole i odgovornosti za vlastite postupke kako bi mogao dominirati svojim emocijama. Možda će u početku odgojitelji naići na odbijanje ponuđenih vrednota, jer ih adolescenti nerijetko osjećaju kao izvanjsko nametanje, pa i zbog utjecaja sredine i permisivnog društva. No, ako odgojitelj bude znao motivirati adolescenta, te ako bude znao i mogao reći *zašto* traži upravo takve vrednote, mladi će ih čovjek interiorizirati, prihvatiti i u određenom trenutku odabira iskoristiti u svom djelovanju.⁴⁹

Ne treba zaboraviti da u ovom razvojnem periodu prestaju djelovati strah i kazna, te da adolescenti zahtijevaju djelovanje u slobodi opredjeljivanja. Tu slobodu treba poštivati, ali je i usmjeravati k odgovornosti i poštivanju normi ponašanja, kako unutarnjih tako i izvanjskih. Stoga je veoma važno mladom čovjeku pokazati povjerenje u njega i njegovu moć odlučivanja, ali to povjerenje ne smije biti slijepo, već kritično. S druge strane, potrebno je kod mladih razvijati osjećaj povjerenja u same sebe, jer se oni plaše raznih stvari i životnih situacija koje su često plod njihove mašte.

Sve skupa utječe i na njihov moralni život, jer imaju silan »osjećaj grešnosti«. Oznaka zrele moralnosti jest zaborav tog osjećaja i razvijanje svijesti vlastite slabosti i promašaja, dok je kod adolescenata taj osjećaj grijeha veoma snažan. Oni bolno doživljavaju pogrešku svaki put kad se nisu ponašali u skladu s moralnom normom. Taj osjećaj može snažno utjecati na njihova buduća opredjeljenja razvijajući se u strah od pogreške, što može dovesti do preuveličavanja i najmanjih pogrešaka. Upravo na ovoj razini treba intenzivno započeti s odgojem afektivnosti i spolnosti.⁵⁰

Svakako da taj odgoj spada najprije na roditelje i obitelj, ali i na sve one koji su u razvojnem procesu, kao što su to nastavnici i škola.

»Uloga je škole da pomogne i nadopuni djelo roditelja tako da djeci i omladini prikazuje spolnost kao vrednotu i zalaganje čitave osobe koja je kao muško i žensko stvorena na Božju sliku.«⁵¹

Odgoj spolnosti u ovom razdoblju uključuje i odgoj čistoće, tj. odgoj za samodominacijom svoga spolnog nagona u razvijanju svijesti da je samo prava ljubav vrijedna i čovjeka dostojna, ljubav koja se sastoji od iščekivanja, odricanja i budućeg projekta života.

Luka Tomašević

The Issue of Sexual Education: The Standpoint of the Roman Catholic Church

Even though Plato and Aristotle were both interested in the phenomenon of human sexuality within the context of their ethical reflections, philosophers were to start the modern philosophical discussion on sexuality only in the 19th century. Yet, it is only during the 60s and the 70s of the last century that a true philosophy of sexuality (systematic and serious) was introduced and discussed. During the 60s of the last century a magnificent work on sexuality was published in French, called the encyclopaedia of sexuality and collaborated on by a number of renowned philosophers. Following the publication, psychologists and psychoanalysts also started researching sexuality. Yet, no certain answer to the question of what exactly sexuality is given

to date. Today, theologians also engage in the discussion on sexuality, and they consider sexuality God's gift to man. However, it seems that the presiding discipline in today's discussion on sexuality is *sociology*, which does not aim to supply an answer to the question of what sexuality is, but rather describes it as a phenomenon. Today's discussion on sexuality unfolds through descriptions of *sexual habits* or behaviour, which are then published in journals and *statistical studies*. What is present in this is the phenomenon of the *globalism of sexuality* or the *eroticisation of society*. It is due to the above that the need for *sexual education* has emerged – a need to sexually educate people not only in the family, but also at school and even wider, a need to sexually educate society as a whole.

Real reflection on *sexual education* began at the end of the 19th century, when medical literature started discussing *sexual hygiene*. The discussion on sexuality and sexual education can be divided into four periods encompassing approximately the last one hundred years, at least as far as Europe is concerned: the end of the 19th and the beginning of the 20th century, the accession of fascism and communism, Europe before and after 1968, and Europe from the 80s of the 20th century up to the present time. Nevertheless, sexuality was pedagogically instructed only between 1965 and 1975, when talk of the sexual identity of man and woman began. From 1968 all life precepts were publicly discussed. The period of the 80s and the 90s dramatically opened the issue of sexually transmitted diseases, AIDS in particular. This horrifying disease has finally brought about the need for people to become aware of the necessity of *sexual education of the informative type*, which discusses the physiology and biology of sexuality, AIDS and homosexuality.

The Roman Catholic Church has been involved in these discussions on sexual education throughout all four periods. However, it has officially engaged in the debate only recently. The Church holds that »in today's socio-cultural situation, children, adolescents and the youth must urgently be given a positive and gradual affective-sexual education... In this sphere, silence is not a valid criterion of behaviour.« The Church also holds that sexual education must also be formative and not only informative, i.e. that education must talk about the nature and significance, as well as the values and meanings of sexuality.

49

Usp. M. L. Di Pietro, *Adolescenza e sessualità*, Editrice La Scuola, Brescia 1998.

50

Usp. Isto, str. 32–36.

51

Smjernice, br. 69.